

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Цемко С.О.

студентка,

Інститут післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА УКЛАДАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Шлюбний договір є одним із найбільш давніх правових інститутів. Він був відомий ще за часів римського права, а у XVII ст. укладався у Франції та Англії й достатньо ефективно захищав права заміжньої жінки та її кровних родичів на сімейне майно.

Хоча практика укладення шлюбних договорів в Україні і не користується популярністю, однак кожен рік спостерігається поступове зростання кількості таких договорів, що спричинює збільшення судових спорів, пов'язаних із застосуванням умов шлюбного договору як під час шлюбу, так і під час його припинення. Здебільшого це пояснюється недосконалістю чинного законодавства, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Якщо проаналізувати положення чинного Сімейного кодексу України (далі – СК України), то можна дійти висновку про те, що він не містить визначення поняття шлюбного договору хоча й передбачає його укладення. Як справедливо зазначає З.Ромовська, «відсутність поняття шлюбного договору у діючому Сімейному кодексі України зумовлює появу деяких труднощів у правовому розумінні шлюбного договору як такого» [8, с. 103].

Ще однією проблемою є відсутність легального визначення шлюбного договору у вітчизняному законодавстві, що зумовлює появу деяких труднощів у його правовому розумінні і з цього приводу породжує певні суперечки в колі вчених юристів. Серед науковців існує думка, що шлюбний договір може розглядатися як згода наречених або подружжя щодо встановлення майнових прав та обов'язків подружжя, пов'язаних з укладенням шлюбу, його існуванням та припиненням [6, с. 37]. І. В. Жилінкова пропонує розглядати шлюбний договір як угоду осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу або членів подружжя про встановлення майнових прав і обов'язків подружжя [5, с. 65]. О.Ульяненко під шлюбним договором розуміє «угоду (правочин) фізичних осіб різної статі, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, чи угоду подружжя, що визначає майнові права та обов'язки подружжя в період шлюбу, зокрема, порядок поділу майна на спільне і роздільне, порядок його використання, відчуження, розподіл доходів і витрат, а також їх майнові права та обов'язки як батьків у шлюбі і (чи) у випадку його розірвання» [11, с. 85].

На думку Ю. В. Гофмана, шлюбний договір як особливий різновид цивільно-правового договору зі специфічними ознаками, притаманними сімейно-правовому правочину, а саме:

а) шлюбний договір має специфічний суб'єктний склад;

б) об'єктом шлюбного договору виступає не лише те майно, яке подружжя має на момент укладення контракту, а й майно, яке буде придбано подружжям у майбутньому;

в) шлюбний договір має комплексний характер [3, с. 290-291].

Шлюбний договір за своєю природою є особливим різновидом цивільного договору, специфіка якого полягає, зокрема, у тому, що за своїм суб'єктним складом, який визначається СК України, він є сімейно-правовим, а предмет регулювання, основу якого складають відносини власності, має переважно цивілістичні риси [3, с. 288].

Особливості укладення шлюбного договору визначені в главі 10 СК України. Так, відповідно до положень зазначеної глави, шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям. На укладення шлюбного договору до реєстрації шлюбу, якщо його стороною є неповнолітня особа, потрібна письмова згода її батьків або піклувальника, засвідчена нотаріусом [1]. Він укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується. Якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу. Якщо шлюбний договір укладено подружжям, він набирає чинності у день його нотаріального посвідчення [1].

Інститут шлюбного договору має чимало проблемних аспектів. Першою проблемою, яка виникає серед науковців, є відсутність єдиної думки щодо термінології. Якщо точніше, то між ними існує спір про те, як правильно називати зазначений право чин – «шлюбний договір» чи «шлюбний контракт», незважаючи на те, що в українській літературній мові вказані терміни є синонімами. Одні науковці вважають, що більш правильним буде використання терміна «шлюбний договір» [10, с. 7]. Інші переконані, що термін «шлюбний контракт» більш доцільно використовувати, адже це дасть змогу відмежувати такий вид угоди від інших договорів, які можуть укладатися між подружжям [12, с. 57].

Наступною проблемою є недосконалість правового регулювання. Так, наприклад, якщо порівнювати досвід зарубіжних країн у сфері правового регулювання відносин у сфері укладення шлюбного договору з національним, то можна дійти висновку, що вказаний інститут за кордоном більш врегульований, ніж в Україні. Тому для вдосконалення національного законодавства слід звертатися до досвіду зарубіжних країн [7, с. 97]. Так, можливість укладення шлюбного договору через представника за довіреністю особою, дієздатність якої обмежена зі згоди піклувальника, передбачено параграфами 1410, 1411 Цивільного кодексу Німеччини. Законодавство Бельгії та Франції закріплює положення про нотаріальне посвідчення шлюбного договору, а також передбачає його укладання через законних чи договірних представників за спеціально виданою довіреністю, яка містить умови передбачуваного шлюбного договору. З огляду на це доцільним буде введення деяких положень законодавства європейських країн у національне [7, с. 97].

Дискусійною є також ч. 4 ст. 93 СК України, відповідно до якої шлюбний договір не може ставити одного з подружжя в надзвичайно невігідне матеріальне становище. На думку автора СК України З.В. Ромовської, «чи ставить шлюбний договір одного з подружжя у таке становище, належить

визначити суду з урахуванням конкретної життєвої ситуації. В одному випадку може мати мізерну грошову вартість, у другому – становитиме солідний масток» [9, с. 227]. Проте не всі науковці вбачають необхідність у такій нормі. На думку К. Дудорової, існування в СК України такої оцінної категорії, як «надзвичайно невігідне матеріальне становище», нівелює саму ідею договірної регуляції шлюбних відносин і створює підґрунтя для зловживань правозастосовувачів. Науковець переконує, що законодавством передбачені відпрацьовані механізми для захисту порушених прав учасника будь-якої угоди. Зважаючи на це, автор вважає за доцільне виключити з ч. 4 ст. 93 СК України вказівку на те, що шлюбний договір не може ставити одного з подружжя в надзвичайно невігідне матеріальне становище [4, с. 75–76].

Беручи до уваги вище вказане, на нашу думку, можна вважати цілком обґрунтованою необхідність вдосконалення правового регулювання сучасного інституту шлюбного договору в Україні. Зокрема, за доречне вбачається: законодавчо закріпити дефініцію «шлюбний договір» та її визначення у Сімейному кодексі України; законодавчо закріпити можливість укладення шлюбного договору через представника за довіреністю особою, дієздатність якої обмежена зі згоди піклувальника; виключити з ч. 4 ст. 93 СК України вказівку на те, що шлюбний договір не може ставити одного з подружжя в надзвичайно невігідне матеріальне становище.

Очевидно, що правове регулювання шлюбного договору за сімейним законодавством України потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р.// Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
3. Гофман Ю. В. Шлюбний договір як різновид цивільних договорів у сімейному праві України / Ю. В. Гофман // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – № 74. – С. 287-292.
4. Дудорова К. Б. Шлюбний договір: питання вдосконалення законодавства / К. Б. Дудорова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 4. – С. 73–77.
5. Жилінкова І. В. Розвиток інституту шлюбного договору / І.В.Жилінкова // Вісник Академіє правових наук України. – 2010. – №1. – С.60-76.
6. Кобзева Т. А. Сімейне право України: навчальний посібник / Т. А. Кобзева, В. С. Шапіро. – Суми: Сумський державний університет, 2015. – 90 с.
7. Письменна О. П. Міжнародний, зарубіжний та національний досвід правового регулювання укладення шлюбного договору / О. П. Письменний, Я. І. Новикова // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 1. – С. 95-98.
8. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар / З. В. Ромовська. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.
9. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручн. / З.В. Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – 500 с.
10. Селезнева Т. Ю. Брачний договір: переваги, зміст, функції / Т. Ю. Селезнева // Бюлетень нормативно-правової інформації. – 2003. – № 11. – С. 7–11.
11. Ульяненко О. О. Шлюбний контракт – основа вільного вибору / О.О. Ульяненко // Підприємство, господарство та право. – 2003. – № 7. – С. 259.
12. Фурса С. Шлюбний контракт в нотаріальному процесі / С. Фурса // Право України. – 2002. – № 5. – С. 55–62.